

מאמר דעה

ככה נתגונן משמועות בוואטסאפ

13 במאי 2018 | מאת: ד"ר תהילה שורץ אלטשולר

לפי מחקר שנעשה באוניברסיטת בן גוריון אחרי מבצע "שובו אחים" וחטיפת הנערים בקיץ 2014 הראה שיותר מארבעים אחוז ממשתמשי הוואטסאפ בישראל נחשפו לפחות לשמועה לא נכונה אחת במהלך ימי המבצע. בתקופה האחרונה הולך ומתברר שחלקן של הרשתות החברתיות בהפצת דיס-אינפורמציה, עשוי להיות איום של ממש על יכולתנו לתפקד כחברה ועל מימושו של הליך דמוקרטי תקין, במיוחד בתקופות של בחירות

מסיבת העיתונאים הדרמטית של ראש הממשלה נתניהו בנושא איראן השכיחה את שטף ההודעות על מלחמה קרובה של איראן עם ישראל באותו אחר הצהריים, שהתפשטו כאש בשדה הקוצים הדיגיטלי המכונה וואטסאפ.

הרייטינג הגבוה של תוכניות החדשות אחר הצהריים והטלפונים לעיתונאים – מלמדים על היסטריה. גם אם רב סרן שמועתי מוכר לנו מימים ימימה. מחקר שנעשה באוניברסיטת בן גוריון אחרי מבצע "שובו אחים" וחטיפת הנערים בקיץ 2014 הראה שיותר מארבעים אחוז ממשתמשי הוואטסאפ בישראל נחשפו לפחות לשמועה לא נכונה אחת במהלך ימי המבצע.

בתקופה האחרונה הולך ומתברר שחלקן של הרשתות החברתיות בהפצת דיס-אינפורמציה, עשוי להיות איום של ממש על יכולתנו לתפקד כחברה ועל מימושו של הליך דמוקרטי תקין, במיוחד בתקופות של בחירות. די אם נזכיר את צמד המילים "קיימברידג' אנליטיקה", החברה הבריטית ששימשה זרוע תעמולתית להשכרה והשתמשה במידע פרטי אודות משתמשי פייסבוק כדי להתאים להם מסרים טרם הבחירות האחרונות בארצות הברית, או את החשדות ביחס למעורבות רוסית בהפצת פייק ניוז אודות מועמדים באותה מערכת בחירות. לווטסאפ למעלה ממיליארד משתמשים בעולם בכל יום, והפצת שמועות שווא באמצעותה דווחה במערכות בחירות בשנים האחרונות בגרמניה, קטלוגיה וברזיל.

העניין הוא שדפוס ההתפשטות של שמועות ברשתות חברתיות פתוחות, כמו פייסבוק וטוויטר, שונים מאלה של וואטסאפ. אם בפייסבוק או בטוויטר אפשר להאשים את האלגוריתם שמפעילות החברות בכך שהוא המשפיע על התכנים שאנו נחשפים אליהם בפיד, בוואטסאפ מדובר ברצון להיות "הראשון שידע" יחד עם הנכונות האנושית שלנו לעשות או לומר מול "מכונה" (מכשיר סלולרי או מחשב) פעולות וביטויים שלא היינו נוקטים במפגש אנושי: החל בשיימינג וחרמות, עובר בשיתוף תמונות בעלות אופי מיני ומסירת מידע פרטי וכלה בהפצה ושיתוף בשמועות שווא או בשמועות ביחס לנפגעי אסונות.

התחושה האישית שיש בוואטסאפ מעצימה את הנכונות להאמין לשמועות. בדומה לקמפיין המסורונים של הליכוד "הערבים נוהרים לקלפיות" בבחירות 2015 – המסר הישיר הוא בעל עוצמה. הבועה הנוצרת בקבוצות משפחתיות או נושאיות, מגדילה עוד את האמון במה שמתפרסם.

הבעיה היא גם שלהבדיל מפייסבוק או טוויטר, שם ברור בדרך כלל את הפוסט או הציץ של מי שיתפתי, קשה להגיע אל מפיצי השמועות. אי אפשר לדעת כמה אנשים קראו הודעת וואטסאפ ועיצוב המערכת כסגורה ומאובטחת יוצר למעשה "קופסא שחורה" שאי אפשר לנטר אותה כמו את הרשתות האחרות.

פייסבוק, חברת האם של וואטסאפ, נדרשת בימים אלה להסביר כיצד בכוונתה לשים את הרגל על הבלמים של הפצה ויראלית של פייק ניוז ושנאה (וכמובן לתקן את מדיניות הפרטיות). באותה מידה יש לשאול מה לעשות כדי להתמודד עם דיס אינפורמציה ברשתות מסרים מיידיים כמו וואטסאפ.

ראשית, מה שהוכח כמסייע לדיכוי וויראליות של פייק ניוז בוואטסאפ הוא הכחשה רשמית שלהן ישירות על ידי מקבלי החלטות או באמצעות התקשורת. שנית, צווי איסור פרסום למשכי זמן ארוכים מידי, מהווים מצע לשמועות שווא ולצורך בהפעלה דמיונית להשלמת הידע המצומצם שיש ברשותנו.

יש גם צורך באוריינות דיגיטלית. ברמת הפרט, חשוב לחנך להבנה שיש סוגי פעולות שאין הכרח לעשות - למסור מידע פרטי, להיחשף או לשתף בסרטוני סנאף או בתמונות בעלות אופי מיני, או להעביר הלאה כל שטות שקיבלנו. חשוב ללמד להפעיל מנגנוני בקרה ביחס למידע ולזהות מידע שיש סבירות גבוהה שהוא מזויף. מנהלי קבוצות גדולות נדרשים לגלות אחריות ולומר לחברי הקבוצה – בואו נעצור לרגע ונבדוק את העובדות.

גם הפלטפורמות, המרוויחות כסף רב מתעבורת המידע הזה, יכולות להצטרף למאמץ באמצעות משלוח התראה למשתמשים על כך שהודעה שהם מקבלים שותפה יותר ממספר מסוים של פעמים; חסימת משתמשים הנראים ככאלה שאינם אותנטיים; ופתיחת כתובות שאליהן ניתן לשלוח מידע שנראה כבעייתי, ובשיתוף פעולה עם ארגוני "בדיקת עובדות", להשיב תשובות מוסמכות האם מדובר בדיס אינפורמציה.

בדור שבו המציאו את האש, אנשים כבר לא מתו מקור ומזיהומי מעיים. ובכל זאת יש לשער שאנשים רבים סבלו מכוויות. עם כל יתרונותיהן, אנחנו מבינים היום את הכוונות האפשריות שרשתות חברתיות יכולות לגרום, במישור הפרטי ובמישור החברתי-ציבורי. עכשיו הזמן לטפל בהן ולא אחרי שיגרמו נזקים במהלך הבחירות הבאות או חלילה במקרה חירום אחר.

פורסם לראשונה בהארץ.

תגיות:

זכויות אדם, פרטיות, טכנולוגיה, זכויות, התוכנית לדמוקרטיה בעידן המידע, המרכז לערכים ולמוסדות דמוקרטיים

לכל הנושאים